

Právnická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci

Posudek oponenta rigorózní práce

Téma rigorózní práce: (Ne)respektování judikatury Ústavního soudu obecnými soudy na příkladu nejlepšího zájmu dítěte při ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody rodiči

Autorka práce: Renáta Boráková

Oponent: Zdeněk Červínek

I. Úvodní poznámky

Tato rigorózní práce je přepracovanou a rozšířenou prací diplomovou, kterou její autorka v minulosti obhájila taktéž na Katedře ústavního práva PF UPOL. Hodnocení této diplomové práce bylo veskrze pozitivní a tato si dokonce našla odezvu i mimo naši fakultu, neboť byla vybrána editory časopisu *Revue pro právo a technologie* jako jedna z excelentních diplomových prací.¹ Pojdme se tedy podívat, jak si tato práce stojí po „faceliftu“.

II. Formální stránka práce

Po formální stránce nemám vůči práci zásadnějších výhrad. Práce je zpracována pečlivě a bez zásadnějších gramatických a stylistických nedostatků. Mohu tedy konstatovat, že tato práce splňuje požadavky kladené vnitřními předpisy PF UPOL na rigorózní práce.

III. Obsahová stránka práce

Nyní postupme ke zhodnocení obsahové stránky práce. A začněme otázkami koncepčními, resp. strukturálními. Mou hlavní a snad jedinou zásadnější výhradou totiž je, že práce by mohla a měla být lépe uchopena systematicky a koncepčně. Tento nedostatek se v práci promítá hned na několika úrovních.

První se projevuje hned v nestandardním způsobu zpracování úvodu práce, neboť tento je poněkud nesystematický a nepřehledný. Nezačíná totiž jasným vymezením tématu práce, ale obecnějšími kontextuálními úvahami (nepřesně nadepsanými jako „filosofická východiska“, ačkoli zde žádnou filosofii nenajdeme) a výčtem vnitrostátních (ústavních i podústavních) a mezinárodních norem, které se k tématu více či méně vztahují. Rozumím a chválím volbu vypořádat se s těmito otázkami již v úvodu a „přichystat si scénu“ tak, aby se autorka ve statí samotné již mohla věnovat pouze tomu, co má být jádrem práce, ale kdybych práci neznal z dřívějšíka, asi by to pro mne bylo velmi matoucí. Navíc po nastudování práce se domnívám, že pojednání o institutu nejlepšího zájmu dítěte by slušela samostatná kapitola, neboť pro práci

¹ Viz ČERVÍNEK, Z. Boráková, R.: Ochrana soukromého a rodinného života při ukládání trestu – reflexe nálezu II. ÚS 2027/17 v praxi obecných soudů. *Revue pro právo a technologie*, č. 28/2023, s. 142-146. Text recenze vychází z mého oponentského posudku.

jako celek se jedná o zásadní koncept. Vzhledem k závěrům práce by si dokonce zasloužil větší nebo srovnatelný rozsah jako analýza judikatury Ústavního soudu, klidně by mohl být její první částí.

Současně, kdyby autorka nejprve jasně vymezila téma práce, pomohlo by jí to lépe navazující části úvodu sevřít a strukturovat. Kromě uvedeného je dalším slabým místem úvodu vymezení použité metodologie. Autorka se totiž omezuje pouze na nicneříkající konstatování, že použila metodu „empirickou“, „logickou“, „deduktivní“ atd., které nám nenapoví vůbec nic o tom, jak byla studie zpracována. Tento nedostatek je naštěstí alespoň částečně saturován v úvodu empirické části studie, kde se již podrobněji seznámíme s tím, jak autorka získala svůj dataset a jak s ním dále pracovala. Ale pokud má úvod složit jako pozvánka k přečtení celé studie, přiznám se, že jsem moc navnaděn nebyl.

Zmíněná nekonceptnost, nesystémovost či nevyrovnanost práce se dále promítá i v doktrinární části práce (kapitoly 1 a 2). Krom již zmíněné nevyváženosti pasáží o nejlepšímu zájmu dítěte a judikatury Ústavního soudu týkající se ukládání trestů rodičům nezletilých dětí mne dále zarazila poměrně skromná pasáž věnovaná precedenční závaznosti judikatury Ústavního soudu. Zde se skutečně „sklouzneme“ pouze po povrchu. Obecně celé doktrinární části práce by slušelo, kdyby byla ukotvená více v současné literatuře a probíhajících debatách (včetně zahraniční literatury). Pokud si to přiblížíme na příkladu pasáže věnované precedenční závaznosti judikatury, zde autorka zmiňuje, že u nás probíhá debata o tom, jestli má mít judikatura Ústavního soudu precedenční závaznost nebo ne. Nijak tuto debatu nepřibližuje. Cituje pouze názor prof. Sládečka, který je však v tomto směru pouze „sám voják v poli“, neboť na akademické úrovni je tato debata již dávno uzavřena. Kromě toho mi v této pasáži zásadně chybí vypořádání toho, v čem precedenční závaznost nálezů spočívá; jaká povinnost z precedentů obecným soudům plyne; zda se od nich mohou (a kdy případně) odchýlit. Uvádě-li autorka kritické názory, je třeba uvést, proč neobstojí a třeba také, zda už je někdo v minulosti nevyvrátil a opět s jakými argumenty.

Takovéto zpřesnění by práci lépe ukotвило a zpřesnilo autorce „mířidla“. Jak jsem již psal, nemyslím si totiž, že by v naší právní doktríně nebo v praxi našich vrcholných soudů byla precedenční závaznost judikatury Ústavního soudu výrazněji zpochybňována. Problém spočívá spíše v tom, že tato není mnohdy respektována soudy nižších instancí (krajskými a okresními soudy). Toto zřejmě bude i cesta, kterou kráčí autorka práce, škoda jen, že to z jejího textu přímo neplyne.

V podobném duchu by se dalo argumentovat i vůči některým pasážím druhé kapitoly. Zde skutečně oceňuji, že se autorka pustila i do úvah mimo „koleje“ narýsované judikaturou a zkusila zodpovědět některé otázky judikaturou dosud neřešené. Nicméně, v rámci těchto pasáží jsem se opět nemohl ubránit dojmu, že textu schází ukotvení v současné doktríně, a že autorka občas sklouzává k tzv. dojmologii, u níž přesvědčení a odhad „od oka“ či tzv. „hraní na city“ nahrazují skutečné argumenty (nejvíce mi to přišlo v pasážích 2.1.2 a 2.1.4). Autorka takto např. naznačuje, že nejlepší zájem dítěte by mohl „ochránit“ před nepodmíněným trestem i rodiče nezletilého dítěte, který se s dítětem stýká pouze dva víkendy v měsíci, *„jelikož i v takovém případě se dítě může celé dva týdny na rodiče těšit a bez tohoto styku může být negativně ovlivněno. Dítě totiž může nabýt dojmu, že už ho nemá primárně nepečující rodič*

rád, že už o něj nestojí, a dokonce by si mohlo myslet i to, že je to jeho chyba (dítěte).“ Kromě toho, jinde z textu naopak vyplývá, že soud by měl přistoupit k uložení podmíněného trestu odnětí svobody namísto trestu nepodmíněného pouze v případě existence specifických okolností zvyšujících negativní dopady trestu (uvěznění) rodiče na jeho dítě. Jak lze tato stanoviska uvést do souladu však autorka neuvádí.

Dále jde zmíněná neukotvenost této části práce v doktríně vidět i v pasáži 2.1.6, v níž si autorka klade otázku, zda se uplatní koncept nejlepšího zájmu dítěte pouze na rodiče, anebo i na jiné osoby, které o dítě pečují. Dojde poměrně rychle k závěru o tom, že by se měl uplatnit i zde, ale již ji neposune nikam dál. Je to škoda, protože v oblasti lidských práv většinou není problém případ podřadit pod nějaké lidské právo, nýbrž vyargumentovat, že konkrétní lidskoprávní závazek byl porušen (zásah do něj není možné ospravedlnit). Zde by tedy bylo jistě velmi zajímavé si říci, zda i takové osobě svědčí stejně silná lidskoprávní ochrana, a proč tomu tak je či není.

Konečně, jako člověk, který se zabývá proporcionalitou, jsem se poměrně protrápil závěrečnou pasáží doktrinární části práce, která je věnována právě proporcionalitě. Předně mi autorka práce moc v jejím čtení nepomohla, neboť zde na sebe její dílčí části moc nenavazují a ani z textu moc není patrné, co má pasáž o proporcionalitě přinést, jakou funkci má plnit, k čemu chce autorka dospět a jak to chce učinit. Zásadní nedostatek zde spatřuji v tom, že autorka na začátku výkladu vůbec neidentifikuje, v jakém kontextu hodlá test proporcionality provádět (jaké hodnoty zde kolidují; při řešení, jaké skutkové situace se test proporcionality aplikuje). Toto normativní a skutkové vakuum se pak negativně propisuje do kvality argumentace a irelevance některých argumentů. Test proporcionality se totiž nikdy nedá provádět čistě abstraktně. Kromě toho, analýza zde dále trpí tím, že si autorka nijak nedefinovala samotné kroky testu proporcionality jako takové. V důsledku toho se pak domnívá, že v rámci testu vhodnosti je třeba se ptát na to, „*jaký vztah má dítě k souzenému rodiči?*“ Z textu však (pouze nepřímě) plyne, že autorka v něm řeší ústavnost omezení principu nejlepšího zájmu dítěte v důsledku uvěznění rodiče. Tato otázka je tedy z hlediska testu vhodnosti irelevantní, neboť toto kritérium cílí na efektivitu využitého prostředku k dosažení legitimního cíle sledovaného přezkoumávaným opatřením (zde nepodmíněným trestem odnětí svobody).

Jistou neukotvenost textu v současné doktríně, resp. necitlivost autorky k některým doktrínám ústavního práva dokládá i volba tzv. Holländerovy vážící formule, kterou, jak sama autorka zmiňuje, Ústavní soud použil pouze párkrát. Ono to, že se tato formule v praxi Ústavního soudu neuchytila, má totiž své důvody, a to především jistou nesrozumitelnost, náročnost a také obsahové překryvy mezi jejími jednotlivými kritérii. Přesvědčivosti argumentace v jejím rámci pak v mých očích nepřispělo ani to, že je zpracována variantně a bez přehledné systematiky a již zmíněného skutkového ukotvení.

Z mých dosavadních výtek je asi poměrně jasně patrné, že z první poloviny práce jsem nijak zvláštně nadšený nebyl. Nutno dodat, že v druhé části práce, kde autorka představuje svůj empirický výzkum, jsem si „spravil chuť“. Pokud je tato práce něčím skutečně přínosná, je to právě její empirická část. Zde nelze nevidět, že si autorka dala s přípravou své rigorózní práce skutečně záležet a musela jí věnovat velké množství času a úsilí. Velmi zajímavý mi přišel jak širší obrázek zkoumané soudní praxe, tak i dílčí případové studie jednotlivých rozhodnutí, které

pro mne byly mnohdy až šokující (např. ty na s. 76 a 77). Zde bych chtěl ocenit, že autorka jednotlivé případové studie zpracovala poměrně elegantně a nezatěžovala je zbytečným balastem při současném zachování informační přesnosti. Snad pouze jednou mi přišlo, že v rámci případové studie chyběla důležitá informace nezbytná pro náležité zhodnocení správnosti argumentace obecných soudů. Zde mám na mysli bližší vysvětlení toho, v čem spočívala „speciální recidiva“ pachatelky, která jinak dokázala kompletně změnit svůj život k lepšímu, avšak stejně se jí nepodařilo nepodmíněnému trestu odnětí svobody uniknout (s. 76).

Dále jsem velmi ocenil to, že se autorka nezastavila u pouhého zjištění, že obecné soudy zhusta nerespektují judikaturu Ústavního soudu, ale postoupila o krok dál. Svá zjištění totiž přetavila do tzv. *policy paperu* představujícího návrh metodiky pro ukládání nepodmíněných trestů odnětí svobody rodiči či primárnímu pečovateli nezletilého dítěte (příloha č. 2). Pokusila se tedy formulovat hmatatelné a pro praxi použitelné řešení zkoumané problematiky. Tento dokument je prakticky (po drobných úpravách) připraven k použití a mohl by do praxe našich soudů přinést více citlivosti při rozhodování trestních kauz, které mohou mít zprostředkovaně velmi závažné dopady životy mnoha dětí v naší zemi.

Konečně, ani v této části jsem nemohl nevidět to, že i zde by práci slušela lepší systemizace. Konkrétně jsem nepochopil, proč je analýza rozdělena na analýzu dat použitých pro zpracování původní diplomové práce a analýzu dat dodatečně doplněných, když se jedná pouze o časové rozšíření datasetu. Domnívám se, že tato data by měla být analyzována společně. Tím spíš, že je mezi obě části vklíněna jiná část studie (mikro studie). Text se tak stává hůře přehledným a méně přesvědčivým.

IV. Závěr

Tato rigorózní práce vychází z autorčiny již obhájené a nad míru povedené práce diplomové. Přiznám se, že zřejmě pod vlivem nadšení z této diplomové práce jsem od předložené rigorózní práce čekal poněkud více. Jako spíše slabší hodnotím první část práce, která měla studii doktrinárně ukotvit. Naopak velmi pozitivně hodnotím část druhou, empirickou, a to včetně navazující přílohy. Tyto části výsledný dojem z práce zachraňují. S klidným svědomím proto mohu **doporučit předloženou rigorózní práci k obhajobě.**

V Olomouci dne 13. 8. 2024

Zdeněk Červínek